

GAMLA HANTVERK OCH MODERN INDUSTRI

Den motsättning, som finns mellan de gamla hantverken och den moderna industrin, är djupast sett ytterligare ett särskilt fall och så att säga en tillämpning av motsättningen mellan det kvalitativa synsättet och det kvantitativa synsättet, såsom de härskar i hantverken respektive industrin. För att inse detta är det inte gagnlöst att först lägga märke till att den skillnad man gör mellan konst och hantverk eller mellan konstnär och hantverkare själv är något specifikt modernt, som om den uppstått ur den avvikelse och den urartning som i allting låtit den profana uppfattningen ersätta den traditionella. För de gamle var *artifex* utan åtskillnad den människa som utövar en konst eller ett hantverk. Men sanningen att säga avser ordet *artifex* varken konstnären eller hantverkaren i den betydelse som dessa ord har i dag (och ordet "hantverkare" tenderar att allt mer försvinna ur det nutida språket). Det betyder något mera än den ene och den andre, ty åtminstone ursprungligen var hans verksamhet knuten till principer av mycket djupare slag. Om hantverket således på något sätt innefattade den egentliga konsten, vilken inte genom någon väsentlig egenskap skilde sig från hantverket, beror det på att det var av en sant kvalitativ natur, ty ingen torde genom något slags definition kunna fränkänna konsten en dylik natur. Det är endast de moderna, som på grund av just detta och med den förringande föreställning de gör sig om konsten, hänvisar denna till ett slags slutet område, som inte längre har något samband med övrig mänsklig verksamhet, det vill säga med allt det som de betraktar såsom det "verkliga" i den mycket grova bemärkelse denna term har för dem. Och de går ända därhän att de gärna betecknar denna konst, som sålunda berövats all praktisk betydelse, såsom "lyxaktivitet", ett uttryck som är synnerligen typiskt för det som utan minsta överdrift kan kallas vår epoks "enfald".

Som vi mycket ofta sagt förut, betraktar man i varje traditionell civilisation alla mänskliga verksamheter av vad slag de vara månne alltid såsom väsentligen härrörande från principer. Detta gäller särskilt vetenskaperna men också konsterna och hantverken. För övrigt finns ett nära samband mellan de förra och de senare, allt enligt den formel som medeltidens byggmästare uppställde såsom grundläggande axiom, *ars sine scientia nihil* [utan vetenskapen är konsten intet, ö.a.], varmed man naturligtvis måste förstå den traditionella vetenskapen och inte alls den profana, vars tillämpning inte kan ge upphov till något annat än den moderna industrin. Genom att sålunda vara knuten till principer blir den mänskliga verksamheten liksom "förvandlad", kan man säga, och i stället för att inskränkas till vad den är som blott yttre manifestation (vilket i det hela taget är det profana sättet att se på den), inlemmas den i traditionen och är för sin utövare ett medel för att verkligen delta i denna, det vill med andra ord säga: den får en egentligen "helig" och "rituell" karaktär. Det är därför man kan säga att i en dylik civilisation "varje yrke är ett prästämbete" (1). För att undvika att ge denna sista term en något oegentlig, för att icke säga rent felaktig betydelse, skall vi snarare säga att yrket äger i sig självt den karaktär som, alltsedan man gjorde en skillnad mellan "heligt" och "profant", vilken ingalunda fanns i begynnelsen, har bevarats endast av de prästerliga funktionerna.

För att klargöra för sig denna karaktär av "helighet" hos all mänsklig verksamhet, också i en sådan enkel del som det yttre eller, om man så vill, exoteriska utseendet, kan man betrakta till exempel den islamiska civilisationen eller medeltidens kristna civilisation och finna att ingenting är lättare än att konstatera att i dessa civilisationer de vardagligaste handlingar i tillvaron alltid har något "religiöst" i sig. Detta beror på att i dessa civilisationer religionen icke alls är något inskränkt och snävt begränsat, som upptar någon avskild plats, där den inte kan ha något verkligt inflytande på det övriga, såsom den är för de moderna västerlänningarna (åtminstone för dem som alltjämt samtycker till att erkänna en religion). Tvärtom genomsyrar

den människans hela tillvaro eller rättare sagt allt som utgör denna tillvaro. I synnerhet samhällslivet i egentlig bemärkelse är så grundligt införlivat med dess område att det under dylika betingelser i verkligheten inte kan finnas något "profant" utom för dem som av en eller annan orsak står utanför traditionen och vilkas fall då endast är en ren anomali. På andra håll, där namnet "religion" egentligen inte kan brukas om den ifrågavarande civilisationens form, finns icke desto mindre en traditionell och "helig" lagstiftning, som visserligen uppvisar andra drag men fyller exakt samma funktion. Dessa iakttagelser är alltså giltiga för varje traditionell civilisation utan undantag. Men det finns ytterligare något mera: om vi förflyttar oss från exoterismen till esoterismen (vi använder här dessa ord för enkelhets skull, även om de inte med samma noggrannhet lämpar sig för alla fall), konstaterar vi mycket allmänt uttryckt existensen av en initiation, som är knuten till hantverken och tagit dessa till grundval eller "stöd" (2). Det måste alltså vara så att dessa hantverk alltså är bärare av en högre och djupare innebörd för att verkligen kunna erbjuda en väg, som leder till initiationens område, och det är naturligtvis på grund av hantverkens väsentligen kvalitativa beskaffenhet, som något dylikt är möjligt.

Det som möjliggör den bästa förståelsen av detta är det begrepp som den hinduiska läran kallar *svadharma*, ett begrepp som självt är helt kvalitativt, eftersom det är begreppet om varje väsens fullgörande av en verksamhet i överensstämmelse med dess essens eller egentliga natur och just därigenom i ypperlig överensstämmelse med "ordningen" (*rita*) i den betydelse vi redan förklarat. Det är också genom just detta begrepp, eller snarare dess avsaknad, som felet i den profana och moderna uppfattningen tydligt framstår. Enligt denna kan en människa faktiskt taga sig ett yrke vilket som helst och kan rent av byta det mot ett annat som det behagar, som om detta yrke vore något för henne blott och bart yttre, utan någon verklig förbindelse med det som hon egentligen är, med det som gör henne till den hon är och ingen annan. Enligt den traditionella uppfattningen däremot bör envar fylla den funktion han bestämts till genom själva sin natur, med de särskilda fallenheter som denna väsentligen innefattar (3). Han kan inte fullgöra någon annan, utan att det då uppstår en allvarlig oordning, som slår tillbaka på hela den samhällsorganisation han ingår i. Än mera: om en dylik oordning blir allmänt rådande, kommer den att få en inverkan på själva den kosmiska miljön, då ju alla ting är sinsemellan förbundna med noggranna motsvarigheter. Utan att för stunden uppehålla oss mera vid denna sista punkt, som kan äga ytterligare tillämpning på den innevarande tidsålderns förhållanden, återupptar vi det som just sades: I den traditionella uppfattningen är det väsendenas essentiella kvaliteter som bestämmer deras verksamhet. I den profana uppfattningen däremot beaktar man inte längre dessa kvaliteter och betraktar man individerna endast såsom utbytbara och rent numeriska "enheter". Denna profana uppfattning kan logiskt sett inte utmynna i annat än en uteslutande "mekanisk" aktivitet, vari intet sant mänskligt längre finns kvar, och det är just detta vi kan konstatera i våra dagar. Det säger sig självt att dessa de modernas "mekaniska" hantverk, som utgör hela industrin i egentlig mening och som endast är en produkt av den profana avvikelsen, icke kan erbjuda någon möjlighet av initiatiskt slag och kan endast utgöra hinder för utvecklandet av all andlighet. Sanningen att säga kan de dessutom inte ens betraktas som äkta hantverk, om man vill bevara den valör ordet "hantverk" har genom sin traditionella innebörd.

Om hantverket är något som tillhör människan själv och är liksom en yttring eller en utvidgning av hennes egen natur, är det lätt att förstå att det kan tjäna till grundval för en initiation och att det rent av i de flesta fall hör till det som är bäst lämpat för detta ändamål. Om initiationen väsentligen har till syfte att nå bortom den mänskliga individens möjligheter, är det icke mindre sant att den kan utgå endast från individen sådan han är men naturligtvis genom att liksom taga honom från hans högre del, det vill säga bygga på det i honom som är mer kvalitativt i egentlig mening. Därav mångfalden av initiatiska vägar, det vill säga i det hela taget medel brukade såsom "stöd" i enlighet med skillnaderna mellan olika individuella naturer. För övrigt framträder dessa skillnader därefter desto mindre ju mer varelsen fram-

skriker på sin väg och sålunda nalkas det mål som är detsamma för alla. De så brukade medlen kan vara effektiva, endast om de verkligen motsvarar själva naturen hos de varelser, på vilka de tillämpas. Emedan man med nödvändighet måste gå från det mer tillgängliga till det mindre tillgängliga, från det yttre till det inre, är det normalt att taga dem i den verksamhet, varigenom denna natur visar sig i det yttre. Men självfallet kan denna verksamhet ha en dylik funktion, endast i den mån den faktiskt uttrycker den inre naturen. Det finns alltså däri en verklig fråga om "kvalifikation" i den initiatiska innebörden av ordet, och under normala betingelser bör denna "kvalifikation" krävas också för själva utövandet av hantverket. Detta berör samtidigt den grundläggande skillnaden mellan initiatisk undervisning och även allmännare all traditionell undervisning å den ena sidan och profan undervisning å den andra: det som blott och bart "läres" utifrån saknar här allt värde, hur stor kvantitet av föreställningar som sålunda än ansamlats (ty också häri framträder tydligt det profana "vetandets" kvantitativa karaktär). Vad det handlar om är att "väcka" de latenta möjligheter som väsendet bär inom sig (däri ligger djupast sett den platoniska "återerinringens" verkliga innebörd) (4).

Genom dessa sista betraktelser kan man ytterligare förstå hur initiationen, då den tar hantverket till "stöd", samtidigt och på sätt och vis omvänt ger ett slags återverkan på utövandet av detta hantverk. Den individ, som fullständigt förverkligat de möjligheter, varav hans yrkesverksamhet är endast ett yttre uttryck, och därmed äger den verkliga kunskapen om det som är själva principen för denna verksamhet, kommer därefter att medvetet utföra det som i början endast var en rent "instinktiv" följd av hans natur. Och om den initiatiska kunskapen för honom är sprungen ur hantverket, kommer detta i sin tur att bli det fält, varpå han tillämpar denna kunskap och varifrån han inte längre kan skiljas. Det råder då en fullkomlig överensstämmelse mellan det inre och det yttre, och det utförda arbetet kan då inte heller vara endast ett uttryck till en viss grad eller på ett mer eller mindre ytligt sätt, utan måste vara det verkligt fullödiga uttrycket av den som uttänkt och utfört det, det som utgör "mästerverket" i detta ords sanna betydelse.

Häri genom inser man utan svårighet hur avlägset det verkliga hantverket är från den moderna industrin, så fjärran att de så att säga är två motsatser, och hur sant det tyvärr är under "kvantitetens herravälde" att hantverket "tillhör det förflutna", som "framåtskridandets" förkämpar gärna säger och naturligtvis gläder sig däråt. I industriarbetet har arbetaren intet han kan lägga in av sig själv, och man gör sig rent av stor möda med att hindra honom från att göra det, om han skulle visa den minsta vilja därtill, men detta är också omöjligt, emedan all hans verksamhet består i att endast hålla en maskin i gång och han för övrigt har gjorts fullständigt oförmögen till initiativ genom den "utbildning" eller snarare missbildning som han erhållit för sitt yrke, som är liksom motsatsen till det gamla lärlingskapet och som har till enda syfte att lära honom utföra vissa rörelser "mekaniskt" och alltid på samma sätt utan att det ringaste förstå dessas orsak eller att bry sig om resultatet, ty det är inte han utan maskinen, som i verkligheten tillverkar föremålet. Människan som betjänar maskinen bör själv bli maskin, och hennes arbete har inte längre något verkligt mänskligt i sig, ty det innebär inte längre att hon ådagalägger någon av de kvaliteter som bildar den mänskliga naturen i egentlig mening (5). Allt detta leder fram till det som man i den rådande jargongen överenskommit om att kalla "serietillverkning". Denna har till uteslutande ändamål att framställa största möjliga kvantitet av föremål, som är varandra så exakt lika som möjligt och avsedda att användas av människor som likaså alla antas vara lika. Här har vi nog den kvantitetens triumf vi nyss talade om, och den är även enhetlighetens triumf. Dessa människor, som reducerats till blotta numeriska "enheter", vill man stoppa in, icke i bostäder, ty ordet "bostad" lämpar sig ej, utan i "bikupor", vars celler alla har ritats efter samma modell och möblerats med "serietillverkade" föremål, för att alla kvalitativa skillnader skall försvinna från den miljö de lever i. Det är tillräckligt att granska de projekt, vissa samtida arkitekter (som själva kallar dessa byggnader för "bostadsmaskiner") utfört, för att man skall se att vi inte överdriver något. Vad har det i allt

detta blivit av de gamla byggmästarnas konst och vetenskap liksom de rituella regler som rådde över uppförandet av städer och byggnader i de normala civilisationerna? Det vore gagnlöst att envisas mer om detta, ty man måste vara blind för att icke se den avgrund som skiljer dessa civilisationer från den moderna, och alla skulle nog enas i att erkänna hur stor skillnaden är. Men det som de nuvarande människornas överväldigande flertal hyllar som ”framåtskridande” är just det som tvärtom synes oss som ett djupt förfall, ty dessa företeelser är uppenbarligen endast verkningar av en ständigt ökad fallande rörelse, som för med sig den moderna mänskligheten ner mot den ”avgrund”, där den rena kvantiteten härskar.

Noter

(1) A. M. Hocart, *Les Castes*, s. 27.

(2) Vi kan rent av göra den anmärkningen att allt det som fortfarande finns kvar av äkta initiatiska organisationer i Västerlandet, hur förfallna dessa än må vara för närvarande, icke har något annat ursprung än detta. Initiationer hörande till andra kategorier är sedan länge fullständigt försvunna.

(3) Det är att märka att själva ordet ”métier” [det franska ordet för ”hantverk”, ö.a.] enligt sin etymologiska härledning från det latinska *ministerium* egentligen betyder ”funktion”.

(4) Ifråga om detta se i synnerhet Platons dialog *Menon*.

(5) Man kan göra den anmärkning att maskinen i en viss bemärkelse är verktygets motsats och alls icke ett ”fulländat verktyg”, som många föreställer sig den, ty verktyget är så att säga en ”förlängning” av människan själv, medan maskinen sätter ner henne till att endast vara dess tjänare. Och om man kunnat säga att ”verktyget föder hantverket”, är det icke mindre sant att maskinen dödar det. Hantverkarnas instinktiva reaktioner mot de första maskinerna förklarar därigenom sig själva.

Ovanstående text utgör kapitel VIII av René Guénons bok *Kvantitetens herravälde och tidens tecken*. Boken är en översättning från franskan av Lars Adelskog. Originalets titel är *Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*. Svenska översättningen © Lars Adelskog 2013. Eftertryck eller annan återpublicering, helt eller delvis, såsom elektronisk text på internet eller på annat sätt, förbjudes.